

FORDÍTÁSI HIBÁK RUEDIGER DAHLKE ÉS THORWALD DETHLEFSEN KÖNYVEIBEN II.

TRANSLATION ERRORS IN BOOKS BY RUEDIGER DAHLKE AND THORWALD DETHLEFSEN II.

ILLÉS MÁRIA¹

Absztrakt: A cikkben Ruediger Dahlke német orvos, pszichoterapeuta, természetgyógyász és ismert író, valamint Thorwald Dethlefsen német pszichológus, pszichoterapeuta, ezoterikus író magyar fordításban megjelent könyveiben előforduló fordítási hibákat vizsgálom, mindezt kizárólag a magyar fordítás felől, de mindenkor egybevetve az eredetivel. Első részéhez hasonlóan (ILLÉS 2018) jelen cikk is kizárólag olyan hibákat tárgyal, amelyek az eredeti nélkül is észrevehetőek.

Ezek a hibák felvetik a fordító mindenkori felelősségét, de a kontrollszerkesztő és az esetleges lektor(ok) felelősségét, sőt a kiadóét is. A könyvekben megjelenő hibák, beleértve azokat is, amelyek helytelen információt adnak így át, mindenképpen az olvasó bizalmával való visszaélésnek minősülnek.

Kulcsszavak: fordítás, fordítástechnika, fordítói, kiadói felelősség, fordítási hibák, hibatípusok

Abstract: The paper investigates translation errors in books by German physician, psychotherapist, alternative practitioner and well-known writer Ruediger Dahlke and German psychologist, psychotherapist and esoteric writer Thorwald Dethlefsen, translated into Hungarian, from the aspect of the Hungarian translation but always contrasting the translation with the original. Just like its first part (ILLÉS 2018), this paper also discusses only such errors that can be noticed without consulting the original texts.

These errors always raise the issue of the translator's responsibility but also that of the peer reviewer, proofreader and even the editor. The errors appearing in the books, including those that convey incorrect information in this way, involve a breach of trust towards the reader in any case.

Keywords: translation, translation techniques, translator's responsibility, editor's responsibility, error types

¹ ILLÉS Mária
nyelvtanár
Miskolci Egyetem
Idegennyelvi Oktatási Központ
3515 Miskolc, Egyetemváros
iokilles@uni-miskolc.hu

BEVEZETÉS

Cikksorozatom előző részében Ruediger Dahlke német orvos, pszichoterapeuta, könyvszerző és Thorwald Dethlefsen német pszichológus, pszichoterapeuta, ezoterikus író magyar fordításban megjelent könyveiben előforduló hibákat vizsgáltam mindenkor a magyar fordítás felől (ILLÉS 2018: 161–182). A szedési, tördelési, gépelési, elütési hibákat a helyesírási, nyelvtani, nyelvhelyességi hibák követték, valamint az idegen szavak használata. A sort a fordítói megjegyzések hibái és a fordítói megjegyzésekben rejlő ki nem használt lehetőségek zárták. Ebben a cikkben folytatom a vizsgálódást: a fordítói figyelmetlenség után újra az idegen szavak következnek egy másik aspektusból, majd a szó-, illetve mondat szintű fordítási hibák. Legvégül a szólások, közmondások fordításának hibái és a félrefordítás esetei következnek.

A fordítói tevékenységet jelen írás is az elkészült, nyomtatásban megjelent, kereskedelmi forgalomban a mai napig is kapható fordítások felől vizsgálja különböző hibatípusok alapján, de mindenkor egybevetve a fordítást az eredetivel. A példákban, amennyiben azok megkívánják, az eredeti szöveget is megadom.

1. A SZERZŐK ÉS FORDÍTÓIK

1.1. A szerzők

- **Ruediger Dahlke**² (1951) német orvos, pszichoterapeuta, természetgyógyász, ismert író; az egységes szemléletű, teljességre törekvő pszichoszomatika alapítójának tekintik. Saját természetgyógyászati központjában praktizál, képzéseket, szemináriumokat vezet. A pszichoszomatika, alternatív gyógy módok és ezotéria területén számos könyvet írt, többek között a táplálkozás, böjt, meditáció, súlyproblémák, félelmek, női egészség, lelki problémák témákban.
- **Thorwald Dethlefsen** (1946–2010) német pszichológus, pszichoterapeuta, az ezoterikus pszichológia egyik legismertebb képviselője, az ezoterikus pszichológia alapítójának tekintik, számos könyv szerzője.

1.2. A cikkben érintett könyvek és azok fordítói

Alább a jelen cikkben tárgyalt művek fordítói abc-rendben, lektora(i), amennyiben van(nak) és a fordított művek, valamint a magyar kiadók adatai találhatók. Több könyv címében láthatunk vastagon szedett részeket. Ezeknél nem egyezik a külső és a belső borítón található, vagy a magyar és az eredeti cím, ezért itt szerepel mindkettő és az eredeti cím is.

➤ **Angster Mária és Sarankó Márta**

Dahlke: *A lélek nyelve a betegség. A kórképek értelmezése és a betegség adta esély* (Mérték Kiadó)

² www.dahlke.at

➤ **Hajós Gabriella**

Dethlefsen: *A sors mint esély. Eredendő tudás a teljességről. Bevezetés az ezoterikus pszichológiába* (Mérték Kiadó)

➤ **Hoffmann Judit**

Dahlke: *Holisztikus táplálkozás. Jól egyen, hogy jól legyen!* (külső borító) (Bioenergetic Kiadó)

Holisztikus táplálkozás. Jól egyen, hogy jól legyen (belső borító)

Richtig essen. Der ganzheitliche Weg zu gesunder Ernährung

➤ **Makra Júlia**

Dahlke–Fasel: *A lélek nyomai. Amiről a kéz és láb vall* (Bioenergetic Kiadó)

➤ **Szabó Judit**

- Dahlke–Dahlke–Zahn: *Női egészség. A női betegségek üzenetei* (Bioenergetic Kiadó)

- Dahlke–Ehrenberger:

Testi és lelki megtisztulás. Salaktalanítás, méregtelenítés, elengedés (külső borító)

Testi és lelki megtisztulás. Méregtelenítés, salaktalanítás, elengedés (belső borító)

(Bioenergetic Kiadó)

Wege der Reinigung. Entgiften, Entschlacken, Loslassen

➤ **Szilágyi Eszter**

Dahlke: *A sors törvényei* (Édesvíz Kiadó)

Schicksalsgesetze. Spielregeln fürs Leben. Resonanz Polarität Bewusstsein

➤ **Zornánszky Károly**

Dahlke: *Sorsfordulók. Az életválság, a fejlődés lehetősége* (Bioenergetic Kiadó)

Lektorálta és szakmailag ellenőrizte: Kisfaludy György

2. HIBAJAVÍTÁS ÉS HIBATÍPUSOK

Jelen cikkben, ahogy az előzőben is, a hibák összegyűjtésénél KLAUDY (1997: 169) javaslata szerint jártam el: nem javítok bele a szövegbe, hanem külön közlöm az észrevételeimet, listát készítettem a hibákból jelen cikk formájában és nem teszek javaslatot egyéb megoldásra az általam hibásnak véltek esetében.

A hibatípusok sorát a fordítói figyelmetlenség nyitja, majd újra az idegen szavak kérdését járom körbe ezúttal más szempontból. Ezt követik a szószinten kevésbé sikerült fordítások, majd azok a hibák, ahol a fordító mondatszinten nem állt a helyzet magaslatán. A sort a szólások, közmondások helytelen fordítása és a félrefordítás zárja.

2.1. Fordítói figyelmetlenség

A művek olvasása során talákoztam olyan esetekkel, amikor úgy gondolom, hogy a fordító figyelmetlenségéről van pusztán szó. Ezt a jelenséget saját tapasztalatból is ismerem, de a fordítás tanítása során a hallgatóknál is látom ugyanezt. A gondolataink már egy-két lépéssel előrébb járnak, a kezünk pedig még olyat ír, ami már kiesett a teljes kontroll alól. Ha rákérdezek, pontosan tudják a helyes megoldást és javítják azonnal. Ezt a hibát újbóli figyelmes és tárgyilagos – a fordított szövegtől bizonyos távolságot tartó – olvasással ki lehet küszöbölni. Fontos, hogy a fordítás tanulása

során ezzel a lépéssel zárják a tanulók a munkát. Javaslatom szerint a fordítás végeztével, vagy a levél, fogalmazás megírása után váljon egy kicsit javító tanárrá a diák, és tárgyilagosan, távolságot tartva a saját írásától ellenőrizze le, megfelelő-e a szórend, az igeidő, az igét jól ragozta-e, megfelelően választott-e és alkalmazott vonzatokat, rendben vannak-e az előjárósók, névelők, ragok, egyezik-e az alany és az állítmány számban, személyben. Jusson eszébe mindaz, amit tölem órán folyton hall, lépjen egy kicsit a helyemre. Egy publikus fordítás esetében pedig hatványozottan érvényes mindez, azonban a fordítónak segítői is vannak, több kézen megy át a fordítás, mire a nyomdába kerül.

Dahlke *A lélek nyomai* című könyvében találtam egy ilyen példát (1), itt a tárgyilagosságon ellenőrzés elmaradt, de a kontrollszerkesztő is átsiklott felette, lektora pedig nincs a könyvnek. Így, sajnos, csak a figyelmes olvasásból tudjuk meg, melyik a balra hajlik.

- (1) *Ha ez az ujj előresiet, vagyis **jobbra** hajlik, tulajdonosa túl kevés időt szán reményeire és vágyaira. Ha viszont visszatekintő ujjként **jobbra** hajlik, hajlamos régi vágyaihoz és reményeihez ragaszkodni.* (DAHLKE–FASEL 2010: 151)
*Weicht dieser Zeh im Sinne eines Eilzehs **nach rechts** ab, nehmen sich seine Besitzer zu wenig Zeit für ihre Wünsche und Hoffnungen. Wenn er **nach links** abweicht im Sinne eines Rückblickszehs, neigen sie dazu, an früheren Hoffnungen uns Sehnsüchten hängenubleiben.* (DAHLKE–FASEL 2010: 151)

Szintén a fordítói figyelmetlenség kategóriába sorolom, hogy ugyanezen könyv egyik táblázatának két cellájában is ugyanaz a szöveg szerepel, ellentétben az eredetivel. A figyelmetlenségen túl itt is csorbát szenved az információ átadása (2).

(2)

	A jobb kéz jelentése	A jobb kéz ujjainak feladatai	A bal kéz jelentése	A bal kéz ujjainak feladatai
Hüvelykujj	...	...	...	...
Mutatóujj	...	...	...	...
Középső ujj	felelősség, vezetés	felismerni saját felelőtlenségünket	rendszer és őszinteség	megbékélni a büntudattal és túllépni rajta
Gyűrűsujj	megbékélni a büntudattal és túllépni rajta	felhagyni a túlzásba vitt visszafogottsággal	emberi viszonyok párkapcsolat	megoldani az intimitással kapcsolatos gondokat
Kisujj	...	...	...	...
Tenyér	...	...	...	...

(DAHLKE–FASEL 2010: 62)

	Rechte Hand Bedeutung	Aufgaben des jeweiligen rech- ten Fingers	Linke Hand Bedeutung	Lebensschule des jeweiligen linken Fingers
Daumen	...	...	...	...
Zeigefinger	...	...	...	...
Mittelfinger	Verantwortung, Führung	Verantwor- tungslosigkeit bei sich selbst erkennen	Struktur und Ehrlichkeit	Sich mit Schuldgefüh- len aussöhnen und sie über- winden
Ringfinger	Ästhetik, Liebe und Kreativität	Übertriebene Zurückhaltung aufgeben	Beziehung, Partnerschaft	Probleme mit Intimität lösen
Kleiner Finger	...	...	...	...
Handinnen- fläche	...	...	...	...

(DAHLKE–FASEL 2010: 62)

Nyelvi érdekességgént hívom fel a figyelmet az *Aufgaben* és a *Lebensschule* szavak azonos fordítására. Dahlke ez utóbbival vélhetően az általa használt Lebenswandelschule³ és Lebensprinzipschule⁴ szavakra utal: az első a tudatos életmódváltásra vonatkozik, a második az élet törvényeinek, játékszabályainak megismerésére és betartására. Az ujjak feladatainak felsorolása az élet alapvető törvényszerűségeibe való illeszkedésüket tárgyalja. Magyarul az „életiskola” furcsán hangzott volna, maradt tehát a már egyszer Dahlke által is használt szó, a *feladat*.

A szó egyébként a weimari köztársaság idejéből származik, akkor egy füzet sorozatot jelölt⁵. A mai használatban a szó olyan „helyet jelent, ahol az ember növekedhet és érhet”. Az embert az életben megsegítő tanfolyamokat tartanak itt „élettanárok” (Lebenslehrer)⁶. Erre nálunk még nem alakult ki megfelelő szó, bár intézmény sem, talán az *életvezetés* fedi ezt valamennyire.

2.2. Idegen szavak

Az idegen szavak használatáról az előző cikkben már ejtettem szót annak kapcsán, hogy a fordító benne hagyott a magyar fordításban idegen (angol, francia) szavakat eredeti formájukban úgy, hogy magyarázatot sem adott hozzá pl. lábjegyzet formájában (ILLÉS 2018: 161–182). Az olvasást ezek rendre nehezítik, sőt akár érthetlenné is teszik a tartalmat. Ezt a kérdéskört itt egy kicsit részletesebben vizsgálom.

³ <https://lebenswandelschule.com/>

⁴ <https://www.dahlke.at/ausbildungen/lebensschule.php>

⁵ https://de.wikipedia.org/wiki/Die_Lebensschule

⁶ <http://www.forum-lebensschule.eu/>

2.2.1. Idegen szavak idegen formában

Egy nyelvvel való intenzív foglalkozás kapcsán megfigyelhető az interferencia jelensége, ahogy a saját nyelvünkben magától értetődőként használjuk az idegen szót. A környezetünknek nem tűnik fel, hiszen pontosan tudják pl. a kollégák, mit jelent. Fordítás során azonban figyelniünk kell arra, hogy ne maradjon a magyar szövegben ilyen szó. Ezért kell a fordítónak a nyelvet magas szinten tudnia, jól és tudatosan ismernie a szakterületre vonatkozó kifejezésmódot, hogy „ellen tudjon állni a forrásnyelvi interferenciának”. (HELTAI 2005: 168) Erre példa a (3) Dahlke és társai *Női egészség* című könyvéből.

- (3) *Aki kiszárítja vágya völgyét, és ezzel in puncto az élvezetet is félreleteszi, annak komoly okai lehetnek erre. (DAHLKE–DAHLKE–ZAHN 2013: 288)*
Wer das eigene Tal der Lust, eigentlich ein weibliches Stammland, trockenlegt und sich damit auch in puncto Genuß aufs Trockene setzt, muß starke Gründe haben. (DAHLKE–DAHLKE–ZAHN 2003: 414)

A latin eredetű *in puncto* kifejezést a német szívesen használja, bár a Halász-féle nagyszótár nem tartalmazza, egynyelvű szótárt kell felütni hozzá. Jelentése a *bezüglich*, *in Bezug auf etw/jdn*, *hinsichtlich* szinonimája: valamire vonatkozóan (DUDEN 2007: 884). A magyar mondatban azonban inkább határozóként értelmezhető, még ha nem is tudjuk, mit jelent: hogyan teszi félre az élvezetet? A fordító benne hagyta, az olvasó pedig nagy valószínűséggel nem érti, hiszen a magyar nyelvben egyáltalán nem használatos a kifejezés.

Az eredetivel összevetve az is kiderült, hogy a magyar fordításból hiányzik a „vágya völgyének” a magyarázata, az értelmező jelző fordítása. Minden bizonnyal ennek is komoly oka volt.

Egy másik csoportot képviselnek azok az idegen, többnyire angol szavak, amelyekkel a német nyelvet tanulók a tanulás során megismerkednek, mert a közhasználatból már a tananyagba is bekerültek. Dahlke *Holisztikus táplálkozás* című könyvében találtam erre példát: *out* az *aus* (*der Mode gegangen*) (kiment a divatból) helyett (4), és a *cool* (5), bár ez utóbbit általában a „nagyon tetszik” értelemben használják – a tanulók. De nem az olvasók. A fordító azonban nem vesződött vele, hagyta, ahogy az eredetiben is van, pedig ez a táplálék és példánkban az emberek termikus minőség szerinti csoportosítására vonatkozik, tehát a hűvös, hideg típust jelenti. A német eredetiben az *out* és az *ihr* is dőlt betűvel szedett, a magyarban ezt a hangsúlyt nem kapták meg.

- (4) *A női archetípus egyszerűen out, és ezt a nőnek ajánlatos lepleznie, ... (DAHLKE–DAHLKE–ZAHN 2013: 323)*
Der weibliche Archetyp ist einfach out und sollte von ihr tunlichst verhüllt ... werden. (DAHLKE–DAHLKE–ZAHN 2003: 465)
 (5) *Mindenki, aki a termikus besorolása szerint cool típus, nagyon rosszul működik tisztán yerskosztal – különösen télen. (DAHLKE 2007: 137)*

*All die von der thermischen Einteilung her **coolen** Typen fahren mit reiner Rohkost sehr schlecht – besonders im Winter.* (DAHLKE 2006: 193)

Német nyelvterületen az angol szavak jóval nagyobb számban vannak jelen, jóval többen értik is őket és használatban is vannak. Úgy gondolom azonban, hogy egy magyar fordításban ezeket csak úgy, magyarázat, magyar jelentés megadása nélkül otthagyni az olvasó dolgának kifejezett megnehezítését jelenti. Nem tudjuk meg sem a *corporate identity* (vállalati arculat) jelentését (6), sem azt, mit jelentenek a „downhill”-rittek (7). Ez utóbbi, melyet Dahlke *Sorsfordulók* című könyvének *Öncélú veszélykeresés* című fejezetében találtam, komoly utánanézést igényelt. A downhill⁷ a Wikipedia internetes lexikon szerint a hegyikerékpár sport extrém ága, ahol technika, kövekkel, ugratókkal, letörésekkel tarkított, erősen lejtős terepen kell bringázni. A *Ritt* jelentése „lovaglás, vágta”. A szó azonban a magyar nyelvben nem létezik, a fordító ennek ellenére még a magyar többes szám jelével is ellátta. Az érdeklődők az interneten találnak hozzá videót is: <https://www.youtube.com/watch?v=UMoVKW-Yhjw>. Kérdés, hogy befektet-e ennyi energiát az olvasó, hogy megtudja, miről beszél a szerző, mert a fordító sajnos semmilyen módon sem könnyíti meg a dolgát. Sőt.

- (6) *Aki tudja, hogy milyen erős az úgynevezett **corporate identity** hatása, ...* (DAHLKE 2007: 188)
*Wer weiß, wie stark die Wirkung der so genannten **Corporate Identity** ist, ...* (DAHLKE 2006: 262)
- (7) *Hasonló mániában élnek vissza a gördeszkával a „downhill”-ritteknél, amelyeknél a 100 km/órás sebességet is eléri.* (DAHLKE 2011: 148)
In ähnlicher Manie werden Skateboards zu »downhill«-Ritten missbraucht, bei denen Geschwindigkeiten um die hundert Stundenkilometer erreicht werden. (DAHLKE 2002: 207)

Nem túl sikerült fordítása a *missbrauchen* (1. visszaél vmivel, törvénytellenesen gyakorol vmit; 2. megerőszakol, meggyaláz, megbecstelenít, megront) (HALÁSZ 2006: 1093) igének ebben a környezetben a *visszaél*, bár a *hasonló mániában* sem az.

A francia szavakkal, kifejezésekkel ismételtlen meggyűlik a bajunk, ha nem ismerjük őket. Újra csak a *Holisztikus táplálkozás* című könyvben bukkantam a *haut-gout* (8) kifejezésre, amelyet a fordító, ahogy volt, benne hagyott, ráadásul a magyar nyelvű internetes keresés nem is hozott eredményt.

- (8) *..., gondoljunk csak mondjuk az ingyencek „haut-gout” kifejezésére.* (DAHLKE 2007: 73)
..., wenn man etwa an den Feinschmeckerausdruck »Hautgout« denkt. (DAHLKE 2006: 105)

⁷ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Ker%C3%A9kp%C3%A1r>

A *der Hautgout* a Duden szótár szerint francia eredetű szó, azt a sajátos fűszeres, csípős ízt és illatot jelenti, amelyet a (vad)hús felakasztás után felvesz – ez a vadhús érlelése, ettől lesz a vadpecsenye igazán ízletes (DUDEN 2007: 773). A Wikipediából pedig még azt is megtudtam, hogy szó szerint *magas*, tehát igen jó *ízlést* (*hoher Geschmack*) jelent⁸. Ennyi keresgélés után már mi is tudhatjuk, *mire kell gondolni*.

A fordítás során ez az a pillanat, amikor a fordítónak – ha lelkiismeretesen végzi a munkáját – szakemberhez kell fordulnia. Ez esetben vadászhoz, szakácshoz, aki az erre használatos magyar szakkifejezést meg tudja neki mondani. Ha pedig ilyen nincs a magyar nyelvben, akkor '*A ford.*' jelzéssel meg kell magyaráznia a szót szöveg közben vagy a lap alján lábjegyzet formájában. Ezek a könyvek ugyanis mind szakkönyvek, még akkor is, ha nem szak-, hanem érdeklődő átlagembereknek szánták őket. A szakfordításnál az egyik legfontosabb követelmény a terminológia ismerete és annak szabványos használata, „amely nemcsak a nyelvi megformálást, a szöveg minőségét befolyásolja, hanem az információközvetítés pontosságát is” (HELTAI 2005: 168).

Úgyszintén benne hagyta a fordító a *bevett* (vagy inkább *bevitt*?) *solet*, amit gyakran túlادagolunk. A szövegkörnyezetből sejtettem csak, hogy a sóról van szó (9). Kutatásom eredményeképpen megtudtam, hogy a *die Sole* magas sótartalmú lé, amelyet tartósításhoz használnak (DUDEN 2007: 1557). A *calamari* esetében pedig a *kalamáris* „tintatartó” jelentésű szó ismerete segített meg, innen gondoltam, hogy a tintahalról lehet szó (10), de benne maradt a szövegben a németek által igen kedvelt, garnélarákokhoz sorolt *shrimps* is (11).

- (9) *Valóban, mostanság egyre több ember sózza el az egészségét a bevett sole túlادagolásával.* (DAHLKE 2007: 26)

Tatsächlich versalzen sich neuerdings zunehmend Menschen ihre Gesundheit mit Überdosen eingenommener Sole. (DAHLKE 2006: 41)

(10)

forró	meleg	semleges	frissítő	hideg
	<i>Hal</i>			
	angolna	calamari	cápa	hallevések
	fekete kagyló	csigák	érdes lepényhal	osztriga
	...	...	...	...

(DAHLKE 2007: 102)

heiß	warm	neutral	erfrischend	kalt
	<i>Fisch</i>			
	Aal	Calamari	Flunder	Austern
	Barsch	Hering	Hai	Fischbrühen
	...	...	...	...

(DAHLKE 2006: 147)

⁸ <https://de.wikipedia.org/wiki/Hautgout>

(11)

<i>Aal</i>	<i>angolna</i>
<i>Barsch</i>	<i>fekete kagyló</i>
<i>Forelle</i>	<i>folyami rák</i>
<i>Garnele</i>	<i>garnéla</i>
<i>Hummer</i>	<i>homár</i>
<i>Flusskrebs</i>	<i>languszta</i>
<i>Lachs</i>	<i>lazac</i>
<i>Languste</i>	<i>minden füstölt hal</i>
<i>Miesmuschel</i>	<i>pisztráng</i>
<i>Sardelle</i>	shrimps
<i>Scholle</i>	<i>sima lepényhal</i>
Shrimps	<i>sügér</i>
<i>Thunfisch</i>	<i>szardella</i>
<i>alle geräucherten Fische</i>	<i>tonhal</i>

(DAHLKE 2006: 147–148, DAHLKE 2007: 102)

A táblázat eredetivel való összevetése mindazonáltal érdekes eredményt hozott: a szavak teljes keveredését mutatta. Példaként kivettem a második oszlopot és összevetettem az eredetivel (11).

Mindkét oszlop abc-rendben van, ezért az eltérő sorrend, ugyanis a fordító is a szerző által alkalmazott elvet követte. Egy kivételével: az utolsó csoportot, a füstölt halakat a fordító beillesztette az abc-rendbe. A kérdés az, hogy ez így elfogadható-e, mennyiben kell a fordítás során az eredetit követni. Az elvet vagy a szavak sorrendjét kövesse inkább? Ha egy ilyen táblázatban nincs jelentősége a sorrendnek, márpedig úgy tűnik, hogy nincs, alkalmazhatja-e a fordító ezt, ily módon azonban átírva a szerző általi sorrendet? Az eredeti táblázatban nem minden termékcsoport van függőlegesen abc-rendben, és itt a fordító is megtartotta a szerző általi sorrendet.

Dahlke *A lélek nyelve a betegség* című könyvében is benne hagyta a fordító a *religio* vallás szót minden magyarázat nélkül (12). Bár németül ez a szó *Religion*; a szerző itt feltehetően a latin eredetit használta német névelővel. A fordítás vagy legalább magyarázat ebben az esetben is járt volna az olvasónak.

(12) *Visszavonulni azonban a testi síkon nem lehet, csak a lelkin, és ott is csak a dolgok visszamenőleges végiggondolásának és a **religio** keresésének értelmében.* (DAHLKE 2011: 328)

*Rückzug aber ist nicht im Körperlichen, sondern lediglich im Seelischen und auch dann nur im Sinne der Rückbesinnung **auf die Religio** angezeigt.* (DAHLKE 2000: 339)

2.2.2. Idegen szavak vegyes formában

Ebbe az alpontba azokat a szavakat gyűjtöttem össze, amelyeknek egyik fele magyarul van, a másik fele pedig idegen nyelven. Érdekes fordítói megoldások születtek az *aqua-emóció* (13), *bungee-ugrás* (14) és *Au pair lány* (15) kifejezésekkel. A (13)

példánál a fordító ismételten nem könnyítette meg az olvasók dolgát, és az internetes német nyelvű keresés is csak nehezen vezetett eredményre. A megoldáshoz egészen Dahlke honlapjáig kellett mennem, ahol megtaláltam a képzései között⁹. Külön érdekessége az eredeti mondatnak az *Aqua-Emotion* előtt álló *des* névelő, ugyanis a szó nőnemű, amit az egynyelvű szótár is megerősített (DUDEN 2007: 487), ezért nem igazán érthető, miért lett a birtokos eset *der* névelőjéből *des*. Megoldásként az *Emotion* német megfelelője, a semleges nemű *Gefühl* (érzés) jöhet szóba. Sajátos keverék a *bungee-ugrás*, amit *bungee-jumping*ként még mindig jobban ismerünk, magyarul kötélugrásnak hívják, bár az eredetiben is vegyes formában van és az *Au pair lány*, akit mi bébiszitternek, gyerekfelügyelőnek hívunk, németül: *Au-pair-Mädchen*. Bár az internet szerint már valóban megjelent az *Au pair lány*, de a köztudatban – úgy gondolom – még nincs benne, és tapasztalatom szerint a hallgatók sem tudják minden esetben, pedig tanulmányaik során nagy eséllyel találkozhatnak a szóval.

- (13) *Rendszeresen, minden tavasszal tanfolyamokat tartok, amelyeket „A kevesebb több” címszó alatt foglalhatunk össze, és amelyek az úgynevezett aqua-emóció értelmében vett vizes tapasztalatoktól egészen a böjt-gyalogtúrákig terjednek.* (DAHLKE 2007: 8)
Regelmäßig jedes Frühjahr gebe ich Kurse, die man unter dem Titel „Weniger ist mehr“ zusammenfassen könnte und die von Wassererfahrungen im Sinne des Aqua-Emotion bis zu Fastenwanderungen reichen. (DAHLKE 2006: 15)
- (14) ... egyre népszerűbbé váló **bungee-ugrás** –, ... (DAHLKE 2011: 139)
 ... immer populärer werdenden **Bungeespringen**, ... (DAHLKE 2002: 193)
- (15) *Au pair lányként* (DAHLKE 2011: 136)

2.2.3. Idegen szavak magyarul

Interferenciáról van szó az alábbi három német szó esetében is. Ezeket a német szívesen használja, nálunk azonban csak egyikük van használatban (más tartalommal), bár mindháromnak létezik magyar megfelelője.

A német szaknyelv előszeretettel használja a *Diskrepanz* „ellentmondás” szót, azonban egyetlen általam ismert magyar szaknyelvi területen sem talákoztam vele, bár létezik a diszkrepancia (16). Ahogy Dethlefsen, úgy Dahlke több könyvében több fordító többször is benne hagyta a szót minden esetben magyarázat nélkül. A németül tanulók megismerkednek a *Hektik* szóval a nagyvárosi élet témakör szókinccse kapcsán (felfokozott sietség, serénység; lázas sietség, amivel vmi történik, amivel vki vmit tesz [DUDEN 2007: 783]), de a tanítás során mindig magyarázatot igényel (17). A Halász-féle szótár szerint létezik a *hektika* ennek megfelelőjeként (HALÁSZ 2006: 777). Azonban a *hektika*, *heptika* jelentése egészen más: elavulóban lévő szavunk, tüdőbajt, sorvadást, erős köhögést jelent¹⁰, a *defektet* (18) pedig egészen más értelemben használjuk, általánosságban *hibát* nálunk nem jelent. A mi *defektünk* (a kerék meghibásodása) németül *Panne*.

⁹ https://www.dahlke.at/images/ausbildungsprogramm_2018_web.pdf

¹⁰ <https://idegen-szavak.hu/hektika>

- (16) ..., akkor **diszkrepancia** jön létre a külső és a belső között, ... (DAHLKE 2007: 51)
- (17) ... és a **hektika** miatt nem tudják megengedni maguknak a nyugodt étkezéseket. (DAHLKE 2007: 84)
- (18) A **defekt**ek láthatóvá teszik, hogy milyen zavart a világgal való kontaktustestremelési felület. (DAHLKE 2011: 202)

A következő csoportbeli szavaknak (19)–(43) is megvan a magyar megfelelője, de az átlagember – úgy gondolom – nem ismeri a (pontos) jelentésüket. Sok szónak a német jelentését is meg kellett nézmem az egynyelvű szótárban ahhoz, hogy értsem, mire gondolt a szerző. Ez azonban az olvasást nagyon szétdarabolja, egyszerűen elveszíti az ember a fonalat egy idő után, és ezek összességében kedvét is szegik. Egy darabig én is álltam a sarat, de ahogy az olvasás során folyamatosan érkeztek, feladtam. Az átlagember milyen hamar adja fel? A teljesség igénye nélkül egy gyűjtemény Dethlefsen és Dahlke könyveiből:

- (19) A főleg Ausztriában végzett vizsgálatok eredményeit, amelyek ott rettenetes megállapításokhoz vezettek, miszerint a húskínálat zöme már romlott, könnyen **relativizálhatjuk**. (DAHLKE 2007: 72)
- (20) ..., a különleges csemegét nagyon ritkán és magas árszinten **celebrálják** ... (DAHLKE 2007: 76)
- (21) ... szervezetünk ennek **analógiájára** nekiállt befejezetlen építkezéseit és problémás zónáit **szanálni**, ... (DAHLKE 2007: 90)
- (22) Az alkohol és az **ozmotikus** probléma (DAHLKE 2007: 178)
- (23) Időközben a környezet **problematikájának eskalációja** olyannyira határozott lett, ... (DAHLKE 2007: 66)
- (24) ..., mellyel szinte mindegyikük a saját egyedülálló és egyedül üdvözítő **rezsimét** képviseli. (DAHLKE 2007: 127)
- (25) Bizonyára hamarosan kicsi mikroszámítógépeket fognak csipek formájában a testbe **deponálni**, ... (DAHLKE 2007: 186–187)
- (26) Ez a valami azonban nem a lélek, hanem a tudomány terméke, **elimináció**. E két fogalom összecserélése vezette a pszichológiát arra a megállapításra, hogy az ember lelki tevékenysége az agy s az **intakt** idegrendszer terméke, ... (DETHLEFSEN 2009: 26–27)
- (27) Az egyik legmélyebb feloldás az lehetne, hogy az érintett **kultiválja** az önmaga iránt érzett szeretetet, ... (DAHLKE–DAHLKE–ZAHN 2013: 322)
- (28) Az edzésnek és a kiegyensúlyozásnak, a fegyelemnek és a lemondásnak van **konjunktúrája**. (DAHLKE–DAHLKE–ZAHN 2013: 324)
- (29) Másrészt természetesen az sem megfelelő, hogy **autoriterebbnek** adjuk ki magunkat, ... (DAHLKE 2011: 159)
- (30) Miután a felfújt hordóhas **infernója** létrejött, ... (DAHLKE 2007: 18)
- (31) ..., a húst természetesen tudatosan is alkalmazhatjuk az **animális** tendenciák, mint például a hús örömei elősegítésére. (DAHLKE 2007: 76)
- (32) Bizonyos **kreációk**, amelyek csak régi rítuselemeket vesznek át, kezdetben mező nélkül vannak, ... (DAHLKE 2011: 154)

- (33) *A **plauzibilis** forradalomma lesz ott, ahol az **abszurd** vette át az uralmat.* (DAHLKE 2007: 143)
- (34) *... az intellektuális folyamatok **dominanciája** mellett megakadályozza a **divergáló** izgalmak sokféleségét.* (DAHLKE 2007: 169)
- (35) *Italként minden alkoholos ital még többé-kevésbé problémás is, mivel **diuretikus** hatása van, ...* (DAHLKE 2007: 178)
- (36) *Az archívumok megtelnek **szignifikációs** számításokkal, ...* (DETHLEFSEN 2009: 17)
- (37) *Ha az élő ember esetében nem így van, akkor ebben valamely **instanciának** kell közreműködnie, ...* (DETHLEFSEN 2009: 26)
- (38) *... ez a mező az asztráltest anyagi **korrelátuma**.* (DETHLEFSEN 2009: 28)
- (39) *..., s a hittérítő saját fejlettségi fokát másokra **projiciálja**.* (DETHLEFSEN 2009: 159)
- (40) *Aki testét hosszú időn át minden mozgástól megkíméli, annak biztosan hamar **degenerált** izmai lesznek.* (DAHLKE 2007: 131)
- (41) *A pépes étel = bébiétel – napnál világosabb, hogy a gyomorbeteg a gyermekkor **indifferenciálatlanságába** **regrediált**, ...* (DETHLEFSEN–DAHLKE 1991: 215)
- (42) *Az emberiség céltalan **tripje** ez.* (DETHLEFSEN–DAHLKE 1991: 409)
- (43) *A rák nem-megélt, **pervértált** szeretetet jelez, mert: ...* (DETHLEFSEN–DAHLKE 1991: 415)

Az említett könyvek és az idegen szavak kapcsán szót kell ejteni azokról a szavakról is, amelyek a szerző Dahlke orvos mivoltához köthetőek. Azokra az orvosi szakszavakra gondolok, amelyeket mi is hallunk a háziorvosunktól, de még inkább szakrendelésen. Az orvosok a betegségeket, tüneteket latinul tanulják, és maguk között többnyire így is használják, a magyar megnevezésekkel vegyesen. Nézzük meg, mit gondol erről ő maga. *A lélek nyelve a betegség* című könyvében *A modern orvostudomány rituáléi* című fejezetben így ír erről:

„Miközben az orvosok tanácsait osztoztatják, egy alig érthető titkos nyelvet használnak. ... Azt mondják, az orvosoknak kell annyira latinul tudniuk, hogy nemzetközi szinten is megértessék magukat. Tanulmányaim és munkám elmúlt húsz éve alatt még egyetlen olyan orvossal sem találkoztam, aki latinul társalgott volna a kollégájával vagy olyannyira a birtokában lett volna ennek a nyelvnek, hogy ezt megtehesse. Ha valaki mégis megpróbálkozna ezzel, egészen biztos, hogy a kollégái bolondnak tartanák. Az orvosok mindig csak annyi latint használnak, hogy „egymás között” maradhassanak. Azaz a döntő szavakat elzárják a páciens elől, mert gyerekeknek tekintve őket, nem akarják megosztani velük a teljes igazságot. (A szerkesztő megjegyzése: a német orvosi nyelvben sokkal több latin kifejezésnek van elterjedten használt német megfelelője, mint a magyar vagy az angol orvosi nyelvben.)”

(DAHLKE 2011: 45–46)

Mindezeket a háttérinformációkat is figyelembe véve, el kell fogadnunk, hogy könyvei írása során a szerző is használ latin szavakat, nem is ritkán. Hiszen orvos, a bőrből nem tud kibújni. Ezzel sajnos megnehezíti az olvasó dolgát és nem is csak az olvasást, hanem az értést is, ahogy az alábbi példa meg is mutatja a *Női egészség* című könyvének *Jóindulatú burjánzások az emlőben (mastopathia)* fejezetében (44).

- (44) *Ez az emlő leggyakoribb megbetegedése. A jóindulatú burjánzásoknak erős tendenciájuk van a cisztaképződésre, ami a következő kórképhez, a **mastopathia fibrosa cysticához** vezet. Ahogyan a **mastodynia** a **mastopathián** keresztül a **mastopathia fibrosa cysticához** vezet, megmutatja az utat, amelyen a Hold-téma testileg megjelenik. (DAHLKE–DAHLKE–ZAHN 2013: 261–262)*
*Hierbei handelt es sich um die häufigste Erkrankung der Brust. Die gutartigen Gewebswucherungen haben eine starke Tendenz zur Zystenbildung, was zum nächsten Krankheitsbild, der **Mastopathia fibrosa zystica**, führt. Die Entwicklungslinie von der **Mastodynie** über die **Mastopathie** zur **Mastopathia fibrosa zystica** zeigt den Weg, auf dem hier das Mondthema körperlich eskaliert. (DAHLKE–DAHLKE–ZAHN 2003: 375–376)*

Ennél a mondatnál nagyon oda kell figyelnie egy átlagembernek, hogy ne veszítse el a fonalat. Dahlke ebben a könyvében sorra veszi a női betegségeket, és mindegyiknél a latin nevét is megtaláljuk, amely a félreértések elkerülését, a pontosítást szolgálja. Egy kis lapozgatás, plusz időráfordítás árán el tudunk benne igazodni. Segít bennünket ebben az, hogy nagy valószínűséggel csak egy-egy problémára vagyunk kíváncsiak, és nem olvassuk végig az egész könyvet, úgy, ahogy egy regényt olvasnánk. A következő példánál a fordító megkönnyíthette volna a helyzetünket, mégsem tette, tartotta magát a szerző által használt latin szóhoz. Egy-két kattintással az interneten azonnal fellelhető a megoldás: az érelmeszesedésről van szó (45). Adódnak a kérdések: Meg fogja tenni az olvasó is ezt? Vagy hagyja veszni az információt?

- (45) *Gátolja az érfalak gyulladós folyamatait, és így csökkenti az **arterioszklerózis** kockázatát. (DAHLKE 2007: 61)*
*Sie hemmt entzündliche Prozesse in den Blutgefäßwänden und verringert so das **Arterioskleroserisiko**. (DAHLKE 2006: 88)*

A fordítás tanítása során rendre felmerülő kérdés, hogy mennyi idegen szót hagyjunk a szövegben és melyeket. Gyakorló tanárként mindig az arányosságra hívom fel a hallgatók figyelmét. Túl sok idegen szó megnehezíti az olvasást és az értést, tehát célszerű néhányat magyarra fordítani és mindig azt meghagyni idegen formában, amely a legelterjedtebb, legelfogadottabb. A kevésbé ismertet pedig fordítjuk, segítve ezzel az olvasót.

Az idegen szavak kapcsán meg kell még említeni az ún. álbarátokat vagy más néven hamis barátokat. „A »hamis barátok« olyan szavak, amelyek benne vannak ugyan a nemzetközi nyelvkörforgásban, ugyanolyan vagy nagyon hasonló alakban,

de az egyes nyelvekben mégis más-más a jelentésük, tehát csak látszólagos megfelelések. Ezeknek a szavaknak a használatakor lexikai átfedések alakulnak ki, melyeknek oka a hangi hasonlóság.”¹¹ A fordítás során ezekre mindenkor figyelemmel kell lenni. A német nyelv vonatkozásában tipikus álbarátok a *kollégium*, *akadémikus*, *kritizál* szavak. Ez utóbbihoz a magyar nyelvben még negatív konnotáció is társul, ezért szerencsésebb fordítása a *bírálat*, *kifogásol*, még akkor is, ha – mint a példánkban (46) – a szerző a békés táplálkozás (peace food) hívéként a húsfogyasztás ellen foglal állást:

- (46) *Mind mennyiségi, mind pedig minőségi aspektusból nézve tehát **kritizálendő** a húsfogyasztás.* (DAHLKE 2007: 76)
*Sowohl vom Quantitäts- als auch vom Qualitätsaspekt **ist** Fleischverzehr also aus dieser Position **zu kritisieren**.* (DAHLKE 2006: 108–109)

2.3. Szószintű fordítási nehézségek

2.3.1. Tükörfordítás

Ezeknek a hibáknak az esetében azokról a szavakról van szó, amelyeket tükörfordítással hozott létre a fordító, nem véve a fáradságot, hogy megtalálja a megfelelő magyar szót, vagy kibontsa jelentését: *Übermacht* („túlerő”) (47), *Kundenmacht* („vevőhatalom”) (48). Klasszikus példa a *küszöbállam* fogalom (49), ami már megjelent a magyar gazdasági szóhasználatban a *feltörekvő ország* helyett, azonban a *küszöbszertartás* még nem (50).

- (47) *Azok a parlamenti nagykoalíciók például, amelyeknek **túlhatalmuk** miatt alig kell tudomást venniük az ellenzékéről, ...* (DAHLKE 2010: 53)
*Große Koalitionen etwa, die wegen ihrer **Übermacht** auf die Opposition kaum noch Rücksicht nehmen müssen, ...* (DAHLKE 2009: 58)
- (48) *A **vevőhatalom** lehetőségei és határai* (DAHLKE 2007: 188)
*Möglichkeiten und Grenzen der **Kundenmacht*** (DAHLKE 2006: 262)
- (49) *Ehhez járul még az ijesztően növekvő húsfogyasztás az úgynevezett harmadik világ **küszöbállamaiban**, ...* (DAHLKE 2007: 76)
*Hinzu kommt ein erschreckend anwachsender Fleischkonsum **in den Schwellenländern** der so genannten dritten Welt, ...* (DAHLKE 2006: 109)
- (50) *Nálunk a specifikusan női **küszöbszertartások** azért is kevésbé ismeretesek, ...* (DAHLKE 2011: 1153)
*Spezifisch weibliche **Schwellenrituale** sind wohl auch deshalb bei uns relativ unbekannt, ...* (Dahlke 2002: 215)

A *Schwellenrituale* → *Übergangsritus* → *Initiationsritus* szinonimákon keresztül gyorsan el lehet jutni a beavatási szertartásig. Eljut ide az olvasó is?

¹¹ <http://nyelvmuvel.es.hu/mondjuk-magyarul-idegen-szavak/hamis-baratok>

2.3.2. Helytelen jelentés(árnyalat)

Ebbe a csoportba azokat a szavakat, kifejezéseket soroltam, amelyek fordításánál a fordító nem a megfelelő szót választotta. Szinonimát, vagy egy másik jelentést, jelentésárnyalatot kellett volna választania: *lendületes* helyett *élénk* kereskedelmet (51), *leszállítani* helyett a *csökkenteni* szót (52), *kiképzés* helyett *képzést* (53). Szaknyelvi terminológiákat is tévesztett a fordító: *erdőhalál* helyett *erdőpusztulás* (54), *önálló* helyett (*egyéni*) *vállalkozó* (55) a megfelelő gazdasági szakszó.

- (51) ..., mert az USA iskoláinak udvarán már **lendületes** kereskedelmet űznek ... (DAHLKE 2007: 170)
..., denn in US-Schulhöfen gibt es bereits einen **schwunghaften** Handel von Kindern ... (DAHLKE 2006: 237)
- (52) Az észak-németeknek annyiban könnyebb **leszállítani** csaknem 50%-nyi zsír-részarányukat, hogy nem kell olyan sok ízletes és pótolhatatlan dologról elmondaniuk. (DAHLKE 2007: 33)
Insofern haben es die Norddeutschen leichter, ihre knapp 50% Fettanteil **herunterzufahren**, sie müssen nicht auf so viel Schmackhaftes und Unersetzliches verzichten. (DAHLKE 2006: 49)
- (53) A szakmunkásvizsga letétele vagy a gimnázium befejezése után ma is lenne lehetőség arra, hogy „világutazást” tegyünk, hogy magunkra találjunk, felszabaduljunk a szülők és a sikerorientált stressz igája alól, amelyben az ember éveken keresztül **kiképzési** tervekhez idomult. (DAHLKE 2011: 155)
Nach abgeschlossener Lehre oder beendetem Gymnasium gäbe es auch heute immer noch die Möglichkeit, eine „Weltreise” anzutreten, um sich wieder zu finden, nachdem man sich jahrelang in **Ausbildungspläne** gefügt hat. (DAHLKE 2002: 219)
- (54) Az **erdőhalál**, ami a nőies pólus elnyomásának egyik tragikus eredménye, ... (DAHLKE 2010: 217)
Das **Waldsterben** wird darauf zurückgeführt, einer unserer tragischen Beiträge zur weltweiten Zurückdrängung des weiblichen Pols. (DAHLKE 2009: 241)
- (55) Tisztviselőnek volnék inkább alkalmas vagy **önállónak**? (DAHLKE 2011: 116)
Würde ich mich mehr zum Beamten oder besser **zum Selbständigen** eignen? (DAHLKE 2002: 164)
- (56) A **nyomor** a zsírral (DAHLKE 2007: 57)
Das **Elend** mit dem Fett (DAHLKE 2006: 82)
- (57) A **tejgazdaság** mint félreértés? (DAHLKE 2007: 22)
Milchwirtschaft als Missverständnis? (DAHLKE 2006: 36)

A *nyomor* (56) szó a *Holisztikus táplálkozás* című könyvben többször előfordul, az eredetiben *Elend* szerepel. Ennek jelentésárnyalatai 1. Unglück (szerencsétlenség), Leid (szenvedés), Kummer (bánat, aggodalom, gond), 2. Armut (szegénység), Not (szükség, inség, nyomor) (DUDEN 2007: 484). A szó valóban jelenti a nyomort, de

itt a zsír körüli mindennapi gondokra utal a szerző, a *Milchwirtschaft* esetében pedig a tejiparra (57), bár németül mindkettőt jelenti a szó.

2.3.3. A jelentés helytelen kibontása: felesleges betoldás

Ezeknél a kifejezéseknél a fordító gyakorlatilag túlfordított. Felesleges magyarázó betoldásokkal nehezítette meg az olvasó dolgát és érthetatlenné tette a kifejezéseket. Mert milyen is egy *nyugati típusú orvos* (58) vagy egy *magas táplálkozásügyi elkötelezettségű hölgy*? (59)

- (58) *Ezt a módszert a kínai gyógynövényszakértő Dr. Tei Fu Chen és felesége, Dr. Oi-Lin Chen, nyugati típusú orvos fejlesztette ki Tajvanban ...* (DAHLKE–EHRENBERGER 2001: 140)
Diese wurde von dem chinesischen Kräuterheilkundigen Dr. Tei Fu Chen und seiner Frau, der westlichen Ärztin Dr. Oi-Lin Chen, in Taiwan ... entwickelt. (DAHLKE–EHRENBERGER 1998: 159)
- (59) *A fent felvázolt alacsony vérnyomású és magas táplálkozásügyi elkötelezettségű hölgy ellenpólusa ...* (DAHLKE 2007: 94)
Als Gegenpol der oben skizzierten Dame mit niedrigem Blutdruck und hohem Ernährungsengagement wäre ... (DAHLKE 2006: 134)

2.4. Mondatszintű nehézségek

2.4.1. Problémák a mondanivaló megfogalmazásában

Ezeknél a mondatoknál nem volt a fordító a helyzet magaslatán: nem sikerült a vastagon szedett mondatrészt kifejtene és hiányos is a fordítás (60), a (61) példánál az átlítmányi rész hiányos, de a *tartani a közepet* kifejezéssel is lett volna még tennivalója.

- (60) *A gabonának ezt a legfontosabb, mert eleven részét, amely éppen elevenése miatt olyan gyorsan megromlik, a sertéseknek adni – ez korunk egyik ugyan-csak ügyetlen vadhajtsa.* (DAHLKE 2007: 57)
Diese wichtigste, weil lebendige Fraktion des Getreides, die eben wegen ihrer Lebendigkeit so schnell verdirbt, den Schweinen zu geben und den Menschen vorzuenthalten, ist eine Stilblüte unserer Zeit und mehr als ungeschickt. (DAHLKE 2006: 82)
- (61) *Az ideális, mert a legegyszerűbb volna a semleges középső helyzet, mert akkor mindkét oldalt szinte tetszés szerint igénybe vehetnénk, és könnyebben tudnánk tartani a közepet.* (DAHLKE 2007: 95)
Am idealsten, weil am einfachsten, wäre die Mittellage des Neutralen, weil man sich dann auf beiden Seiten fast beliebig bedienen und leichter die Mitte halten könnte. (DAHLKE 2006: 135)

2.4.2. Mondaton belüli szóismétlés

a) Szóismétlés csak a magyar mondatban

Az alábbi mondatokban bizonyos szavak ismétlődnek: az *akkor* mint töltelékszó (62), a *szól-szólás* ige-főnév páros (63), ugyanaz a főnév kétszer (64), majd pedig ugyanaz a főnév és ige is kétszer (65).

- (62) *Ám hamis az a következtetés, hogy **akkor** ez a táplálék **akkor** nekünk is jobb lenne, ...* (DAHLKE 2007: 60)
*Der Schluss, dass Letzteres auch für uns besser wäre, ist **jedoch** falsch, ...* (DAHLKE 2006: 86)
- (63) *Ügymond **ellene** **szól** a „Minden babszem muzsikál” **szólásnak**.* (DAHLKE 2007: 116)
*Es **wirkt** sozusagen dem **Sprichwort** »Jedem Böhnchen sein Tönchen« **entgegen**.* (DAHLKE 2006: 165)
- (64) *A legtöbb **diétát** fogyókúrának szánták, amit – mint a bevezetésben már említettem – ezek a **diéták** alapvetően nem képesek elvégezni.* (DAHLKE 2007: 127)
*Die meisten **Diäten** sind zum Abnehmen gedacht, was **sie** – wie eingangs schon erwähnt – grundsätzlich nicht leisten können.* (DAHLKE 2006: 180)
- (65) *Az igazi lehetőség, mint minden **tünetnél**, a kóros soványságnál is, a **tünetben** **rejlő** energia átalakításában **rejlik**, ...* (DAHLKE 2011: 132)
*Die wirkliche Chance **liegt** wie bei allen **Symptomen** auch bei der Magersucht in der Umformung der im **Symptom gebundenen** Energie, ...* (DAHLKE 2002: 183)
- (66) *Olyan **praxis** vagy olyan **gyakorlatok**, amelyek **a középre céloznak**, mint a tajcsi, fazeekasmunka egy forgó korongon, vagy egy kis elmélyedt mandalafestés sokat tudna segíteni a belső nyugalmi pont megtalálásában.* (DAHLKE 2011: 133)
***Praktische Übungen**, die **auf die Mitte zielen** wie Tai Chi, Töpfern auf der rotierenden Scheibe und Mandalamalen, wären hier hilfreich.* (DAHLKE 2002: 184)

A (66) példában pedig nem tudta visszaadni a fordító a *praktische Übungen* (szó szerint „gyakorlati gyakorlatok”, amit ezért *gyakorlati feladatok*nak fordítunk inkább) kifejezést és kevésbé érthető megoldás mellett döntött végül, bár nem kevésbé érdekes az *amelyek a középre céloznak* fordulat sem.

b) Szóismétlés az eredeti mondatban is

A következő példáknál az eredeti mondatokban is kétszer szerepel ugyanaz a szó. Ilyen esetben is célszerű a magyar mondatban a szóismétlést elkerülni, ugyanis a nyelvünk ezt jóval kevésbé tűri. Egyik lehetőség a szinonimák használata, pl. a *bedrohen* – fenyeget, veszélyeztet, *bedrohlich* – fenyegető, veszélyes (67), *Erfahrung* – tapasztalás, tapasztalat, megélés (68). Másik lehetőségként az idegen szó és magyar megfelelője használható, pl. *trend* / irányzat (69), *tünet* / szimptóma (65).

- (67) ..., amely az éghajlat keménységéből, a természeti erőkből és **fenyegető** állatokból kiindulva folyton **fenyegette** létünket. (DAHLKE 2007: 84)
 ..., der sie ständig in ihrer Existenz **bedrohte**, ausgehend von klimatischen Härten, Naturgewalten und **bedrohlichen** Tieren. (DAHLKE 2006: 120)
- (68) A legmélyebb ellazulási **tapasztalatok**, egészen a lét lebegő könnyedségéig csodálatok **tapasztalati** tereket képesek feltárni. (DAHLKE 2007: 91)
 Tiefste **Entspannungserfahrungen** bis hin zu solchen der schwebenden Leichtigkeit des Seins können wundervolle **Erfahrungsräume** erschließen. (DAHLKE 2006: 130)
- (69) Ennek ellenére ez a **trend** minden bizonnyal továbbra is uralni fogja a világot, hiszen minden fontos **trend** hazájából, az USA-ból ered, és így automatikusan a modern életstílus középpontjában áll. (DAHLKE 2007: 186)
 Trotzdem wird dieser **Trend** wohl weiter die Welt beherrschen, kommt er doch aus der Heimat aller wichtigen **Trends**, den USA und liegt automatisch im Zentrum des modernen Lebensstils. (DAHLKE 2006: 259)
- (70) Így egyenlíti ki egymást a legmélyebb értelemben az örült és a pszichiáter, a **kriminális személy és a kriminalista**, az absztinens és az iszákos, az **erős dohányos és a fanatikus dohányzásellenes**. (DAHLKE 2011: 89)
 So gleichen sich in der tiefen Thematik Verrückte und Psychiater, **Kriminelle und Kriminalisten**, Abstinenzler und Trinker, **Kettenraucher** und fanatische Nichtraucher. (DAHLKE 2002: 125)

A (70) példában pedig igazán szem- és fülbántó megoldás született, bár létezik a *rabló-pandúr* kifejezésünk, amely már gyermekjátékként is helyet kapott a szókincsünkben, és a fordító *erős dohányos* csinált a láncdohányosból.

2.4.3. Kifejezések keveredése

Amint arra a cikksorozatom első részében az (1) és (37) példánál utaltam (ILLÉS 2018: 165, 172–173), a fordítás során meg kell hozni azt a bizonyos döntést: választani egy megoldást a lehetségesek közül (KLAUDY 1997: 17), ez a fordítói kompetencia része (HELTAI 2005: 168).

- (71) Mert hiszen a legkisebb húgom – a harmadik a testvérek között – sem **kapott másfajta nevelésben vagy szocializációban**. (DAHLKE 2007: 129)
 Denn auch die jüngste Schwester, die dritte in der Geschwisterfolge, **hatte keine anderen Erziehungs- oder Sozialisationsmaßnahmen erlebt**. (DAHLKE 2006: 183)

Hoffmann Judit, a *Holisztikus táplálkozás* című könyv fordítója ezt a döntést sem a korábban említetteknél, sem ennél a példánál nem hozta meg. Két kifejezés közül lehetett volna választani (*nevelést kapni / nevelésben részesülni*), végül mindkettőből maradt valami, a kettő keveredett (71).

2.5. Szólások fordítása

Szintén a *Holisztikus táplálkozás* című könyvben az *außen hui und innen pfui* szó-lásnál (72) a fordító tükörfordítást adott, azonban – legalábbis számomra – nem volt egyértelmű, mit ért (a szerző) alatta, ugyanis a *juj* hangsúlytól, -lejtéstől, -színtől függően mind pozitív, mind negatív vélemény kifejezésére használható. A Halász-féle nagyszótárban az *außen* címszó alatt megtalálható a szó-lás fordítása: a *fenn az ernyő, nincsen kas* vagy *cifra nyomorúság*, amelyek a mai szóhasználatban, úgy gondolom, ritkán fordulnak már elő (HALÁSZ 2007:191). Az internetes topszótár szerint *kívül szép, belül ronda*¹². Ez utóbbi (vagy valamilyen variánsa) az átlagolvasó számára talán könnyebben érthető lenne, hogy egyértelművé váljon: a külsín és a belbecs fordított arányára utal a szerző.

- (72) *Optikai csapda, avagy kívül juj, belül pfui* (DAHLKE 2007: 51)
Die optische Falle oder: Außen hui und innen pfui (DAHLKE 2006: 74)

Ugyanebben a könyvben található az *asztal alá söpörték* kifejezés. A szó-lás helyesen: *szőnyeg alá söprik*. Vessük először össze azonban az eredetivel (73):

- (73) *Az evolúció szempontjából az emberiség történetében mindig csak olyan programoknak volt értelme, amelyek az egyszerű hízást segítették, a könnyű fogyás ezzel szemben mindig evolúciós hátrány volt, melyet kerülni kellett, és ennek következtében ezeket genetikailag az „asztal alá söpörték”.* (DAHLKE 2007: 29)
Vom Standpunkt der Evolution machten in der Menschheitsgeschichte immer nur Programme Sinn, die einfaches Zunehmen förderten, leichtes Abnehmen war immer ein Evolutionsnachteil, der vermieden werden musste und folglich genetisch unter den Tisch fiel. (DAHLKE 2006: 45)

Az eredetiben az *unter den Tisch fallen* szó szerinti jelentése: az asztal alá esik. Mindez átvitt értelemben a Halász-féle nagyszótár szerint: elsikkad (HALÁSZ 2007: 1550). A fordító minden bizonnyal nem volt tisztában a tevőlegesen valamit eltusolnak, tehát a *szőnyeg alá söprik*, és a magától, folyamatként elvész, eltűnik, tehát *elsikkad* különbségével, vagy egyszerűen felületes munkát végzett. Az idézőjel használata nemcsak indokolatlan, hanem érthetetlen is.

2.6. Félrefordítások

A félrefordítás a leg súlyosabb hibák egyike, „amelyekben a fordító a rossz nyelvtudása miatt, vagy a szöveggörnyezet ismeretének hiányában az idegen kifejezést szó szerint fordítja le, aminek értelme nem felel meg az eredetiének. Más esetekben a hiba nem a fordító hiányos nyelvtudásán, hanem egyéb, általában szaknyelvi ismeretek hiányán alapszik.”¹³

¹² <https://topszotar.hu/nemetmagyar/au%C3%9Fen%20hui%20innen%20pfui>

¹³ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Leiterjakab>

Az alábbi példát Dahlke *A sors törvényei* című könyvében találtam (74). A fordító nagy valószínűséggel nem ismerte a *Verkehr* „forgalom, közlekedés” szó további jelentéseit és nem is nézett utána, pedig a Halász-féle nagyszótár is elég lett volna hozzá (HALÁSZ 2006:1669). Ugyanis az alapjelentésén túl jelent érintkezést, kapcsolatot is. A szerző a törvényeinknél példaként a tömegközlekedés, a társadalmi érintkezés és a házasságon belüli nemi érintkezés szabályait említi, a jelzőket egyszerűen a *Verkehr*hez illesztve, amit fordítónk jobb híján idézőjelbe tett. Hogy ettől az olvasó jobban fogja-e érteni, kétséges.

- (74) *Kijelenthetjük tehát, hogy az emberek által embereknek alkotott törvényekből – legyen szó a nyilvános, a társadalmi és a házasságon belüli „közlekedés” törvényeiről – hiányzik az általános érvényűség.* (DAHLKE 2010: 30)
Wir müssen also feststellen, dass den von Menschen für Menschen gemachten Gesetzen – etwa des Verkehrs, zum Beispiel des öffentlichen, gesellschaftlichen oder auch ehelichen – die Allgemeinverbindlichkeit fehlt. (DAHLKE 2009: 32)

Két utóbbi példa alapján az idézőjel használati területei látszanak bővülni. Az idézőjel „olyan írásjel, mely idézetek, kifejezések vagy egyéb különlegességek kiemelésére szolgál”¹⁴. Itt az *egyéb különlegesség* fogalma értelmezhető tágabban: azt a különleges esetet jelenti, amikor a fordító nem birkózott meg a feladatával és minden további az olvasóra bízott.

Dahlke *A lélek nyelve a betegség* című könyvében is találtam félrefordítást, többet is. Vessük össze az egy- és a kétnyelvű szótárt a (75) példában szereplő *unterschwellig* szó vonatkozásában:

- **unterschwellig** *mn*; *tud* küszöb alatt (HALÁSZ 2006: 1635)
- **unterschwellig** *Adj.*: (bes. vom Bewusstsein, von Gefühlen) verdeckt, unbewusst vorhanden, wirkend: -e Ängste (DUDEN 2007: 1778)

- (75) *..., hogy a németekben küszöb alatt negatív beállítódás uralkodik az érett nőiséggel szemben.* (DAHLKE 2011: 326)
... daß im Deutschen unterschwellig negative Einstellungen gegenüber reifer Weiblichkeit herrschen. (DAHLKE 2000: 336)

Ezek alapján biztosak lehetünk benne, hogy a fordító csak a kétnyelvű szótárral dolgozott. Itt azonban már nagyon kívánczik a kérdés: nem tűnt fel neki, hogy értelmetlen a mondatban ez a kifejezés, sőt így az egész mondat? A választ sejtjük és az már tényleg csak részletkérdés, hogy a szerző a német nyelvről és nem a *németekről* beszél.

Ugyanennek a könyvnek a *Lázhólyagok vagy herpes labialis* című fejezetében bukkantam az alábbi, számomra úgyszintén értelmezhetetlen kifejezésre (76). Vajon mit jelent a „legrosszabb helyre nyomott” vág? A fordító itt nagy valószínűséggel

¹⁴ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Id%C3%A9z%C5%91jel>

a *verdrucken* igéből indult ki: vmit rosszul v. rossz helyre nyom – nyomdaipari szak kifejezésről van szó (HALÁSZ 2006: 1658). Úgy gondolhatta, hogy a *verdruckst* az ige befejezett jelen (Perfekt) alakja felsőfokban, így jöhetett ki ebből a „*legrosszabb helyre nyomott*” jelentés. A befejezett melléknévi igenév felsőfokú alakját azonban egyéb lexikai eszközökkel képezi a német nyelv, pl. *allgemein verbreitet; weit verbreitet; meistverbreitet*¹⁵.

Azonban létezik – ugyancsak az egynyelvű szótárban – a *verdruckst* melléknév és a *drucksen* igéhez irányít (DUDEEN 2007: 1799), amely már a Halász-féle szótárban is szerepel: 1. habozik, húzódozik 2. *közb* lapul, lapít; nem szól, amikor kellene (HALÁSZ 2006: 416). A Duden online változata azonban már a melléknévre is ad definíciót: jellemzően hiányzó magabiztosság, nyitottság; szégyenlős, bizonytalan, gátlásos a jelentése. Itt tehát egy be nem vallott, gátlásokkal teli vágyról van szó, amelyet a herpesz *előhoz* – az eredetiben a *hervorbringen* dőlt betűvel szerepel, ezt a kiemelést a fordításban nem látjuk.

- (76) *Mindenekelőtt azonban a lelki megrázkódtatások hozzák elő a herpeszt. Ezek közül is főleg azok, amelyek undorérzéssel vagy egy be nem vallott, „legrosszabb helyre nyomott” vágygal állnak kapcsolatban. (DAHLKE 2011: 141)*
Vor allem aber sind es seelische Erschütterungen und ganz besonders solche in Verbindung mit Ekelgefühlen oder einer nicht eingestandenen »verdrucken« Lust, die Herpes hervorbringen. (DAHLKE 2000: 145)

Ez a példa azt mutatja meg, hogy a fordítónak minden eszközt tudnia kell használni. A 2007-es kiadású Duden szótár ez esetben elavultnak számított, azonban a karbantartott online verzió bárkinek hozzáférhető.

A *Holisztikus táplálkozás* című könyv sem mentes a félrefordításoktól (sem). A fordító itt sem tanulmányozta a szótárt kellő alaposággal, ugyanis a Halász-féle szótárban megtalálható az *unter dem Strich* jelentése (HALÁSZ 2006: 1517): összegezve, summa summarum; és itt is van még más, ami nincs rendben: *bevisz – bringt*. (77).

- (77) *A vonal alatt több vízbe kerül, mint amennyit bevisz. (DAHLKE 2007: 178)*
Unter dem Strich kostet es mehr Wasser, als es bringt. (DAHLKE 2006: 248)

Ugyanis a szerző arról beszél itt, hogy bizonyos italok el-, ill. kivonják a szervezetből a vizet, pedig azt hihetnénk, hogy vízhez jutunk velük. A mondat ennek a gondolatnak az összegzése.

A félrefordítások során rendre felmerül a kérdés, hogy a fordítót nem zavarja-e, hogy az általa megfogalmazott mondatnak vagy mondatrésznek nincs értelme. Ő vajon értette a fenti kifejezéseket? Milyen alaposággal és lelkiismeretességgel dolgozott? A választ ezúttal is sejtjük, azonban publikus fordítások esetében zéró tolerancia van. Legalábbis annak kellene lennie, de nem csak a félrefordítások esetében. A kiadásjelzés alapján

¹⁵ <https://www.szotar.net/>

ezeknek a könyveknek – egy kivételével – nincs se nyelvi, se szakmai lektora. Mindazonáltal az egyetlen kivétel esetében sem szűrtak szemet a (7), (14), (15), (29), (32), (50), (53), (55), (65), (66), (70) példákban felsorolt hibák annak, aki „lektorálta és szakmailag ellenőrizte” a könyvet.

ÖSSZEGZÉS

A fordítói munka mindig felelősséggel jár, alapos, gondos, lelkiismeretes, nagy türelemmel végzett tevékenységet feltételez és teljesen mindegy, milyen céllal készül. A publikus fordítás pedig még nagyobb felelősséggel jár. Ebben az esetben a felelősség nemcsak a fordítót terheli, hanem a kontrollszerkesztőt, a nyelvi és/vagy szakmai lektort is, amennyiben van. Rajtuk kívül nem kis felelősség terheli összességében a kiadót is annak vonatkozásában, milyen minőségű fordításban jelentet meg könyveket. A kiadó rangja, hírneve a tét ilyenkor.

A **fordítói figyelmetlenség** kategória teljesen kiküszöbölhető lenne lektor alkalmazásával, bár láthattuk, hogy olykor ez is kevés.

Az **idegen szavak használata** az olvasás élményét rontja, elkedvetleníti az olvasót, ami végül akár az olvasás feladásához is vezethet. Ez sem a szerzőnek, sem a kiadónak nem lehet célja.

A fordítónak a fordítás megkezdésekor egységesítenie kellene az erre vonatkozó fordítási technikáját, eldönteni, mely szavakat hagyja meg idegen formában és magyarázza meg azokat pl. lábjegyzet formájában (erre cikksorozatom harmadik részében térek ki részletesen), melyeket használja magyarul idegen formában és melyeket magyarul.

A **szószintű fordítási nehézségeket** okozó szavaknak utána kell járni, esetleg szakembert keresni, hogy a megfelelő szakkifejezéshez eljussunk. Ez minden esetben időráfordítást igényel, és ezzel lassítja a fordítási munkát, azonban mindenképpen a fordítás minőségét javítja.

A **mondatszintű fordítási nehézségek** pedig csiszolandó fordítástechnikára utalnak. A cikkben említett példák rutintalan, kevésbé képzett fordítót feltételeznek, vagy csak nagyon gyorsan, rövid határidőre készülő és ezért felületes fordítást. Bármelyik áll ezek mögött, a fordítás minősége sínylette meg.

A **szólások fordítása** esetében is alaposabb fordítói munka szükséges. Bővíteni kell a fordításhoz használt eszközök palettáját: online szótár (pl. www.duden.de), stíluszótár (Stilwörterbuch), stb. Ezek mind rendelkezésre álló eszközök, csak meg kell találni őket. Megtalálni azonban csak akkor fogjuk, ha keressük őket.

A **félrefordítások** is nagyon nagyban rontják a fordítás minőségét, a legsúlyosabb fordítói hibáról van ez esetben szó. Egyetlenegynek sem lenne szabad előfordulnia ezekben a könyvekben.

A fenti példák azt mutatják, hogy több kiadó keze alól is felületes, igen gyenge fordításban kerültek ki könyvek, a cél, az olvasó igényeinek, elvárásainak maximális kiszolgálása pedig erősen csorbát szenvedett.

Cikksorozatom harmadik, utolsó részében három konkrét könyv hibáit tekintem át, megmutatva ezzel azt, hogyan néznek ki ezek a hibák egy-egy könyv vetületében, és hogy milyen fordítási minőséget kaptunk így.

IRODALOM

- [1] Duden. *Das Stilwörterbuch* (2001). Mannheim: Duden Verlag.
- [2] Duden. *Deutsches Universalwörterbuch*. Prof. dr. Hoberg, Rudolf, dr. Hoberg, Ursula, Folz, Jürgen (közreműk.) (2007). Mannheim: Duden Verlag.
- [3] Heltai Pál (2005). A fordító és a nyelvi normák III. *Magyar Nyelvőr*, 129.évf., pp. 165–172. <http://nyelvor.c3.hu> (Letöltés: 2017. 06. 26.)
- [4] Illés Mária (2018). Fordítási hibák Ruediger Dahlke és Thorwald Dethlefsen könyveiben. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, XI. évf., pp. 161–182.
- [5] Klaudy Kinga (1997). *Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- [6] *Német–magyar nagyszótár. Ungarisch–deutsches Grosswörterbuch*. (2006). Halász Előd, Földes Csaba, Uzonyi Pál (főszerk.). Budapest: Akadémiai Kiadó.

Források

- [7] Dahlke, Ruediger (2010). *A sors törvényei*. Budapest: Édesvíz Kiadó.
- [8] Dahlke, Ruediger (2009). *Die Schicksalsgesetze. Spielregeln fürs Leben. Resonanz. Polarität. Bewusstsein*. München: Wilhelm Goldmann Verlag.
- [9] Dahlke, Margit, Dahlke, Ruediger, Zahn, Volker (2013). *Női egészség. A női betegségek üzenetei*. Budapest: Bioenergetic Kiadó.
- [10] Dahlke, Margit, Dahlke, Ruediger, Zahn, Volker (2003). *Frauen-Heil-Kunde. Be-Deutung und Chancen weiblicher Krankheitsbilder*. München: Goldmann Verlag.
- [11] Dahlke, Ruediger, Dahlke, Margit (közreműk.), Hössl, Robert (közreműk.) (2011). *Sorsfordulók. Az életválság, a fejlődés lehetősége*. Budapest: Bioenergetic Kiadó.
- [12] Dahlke, Ruediger (2002). *Lebenskrisen als Entwicklungschancen. Zeiten des Umbruchs und ihre Krankheitsbilder*. München: Wilhelm Goldmann Verlag.
- [13] Dahlke, Rüdiger, Ehrenberger, Doris (2001). *Testi és lelki megtisztulás. Méregtelenítés, salaktalanítás, elengedés*. Budapest: Bioenergetic Kiadó.
- [14] Dahlke, Ruediger, Ehrenberger, Doris (1998). *Wege der Reinigung. Entgiften, Entschlacken, Loslassen*. München: Hugendubel.

-
- [15] Dahlke, Ruediger, Fasel, Rita (2010). *A lélek nyomai. Amiről a kéz és a láb vall.* Budapest: Bioenergetic Kiadó.
- [16] Dahlke, Ruediger, Fasel, Rita (2010). *Die Spuren der Seele. Was Hand und Fuß über uns verraten.* München: Gräfe und Unzer.
- [17] Dahlke, Ruediger, dr. med. Fricke, Peter (Mitarb.), dr. med. Hößl, Robert (Mitarb.) (2011). *A lélek nyelve a betegség. A kórképek értelmezése és a betegség adta esély.* Budapest: Mérték Kiadó.
- [18] Dahlke, Ruediger, dr. med. Fricke, Peter (Mitarb.), Dr. med. Hößl, Robert (Mitarb.) (2000). *Krankheit als Sprache der Seele. Be-Deutung und Chance der Krankheitsbilder.* München: Orbis Verlag.
- [19] Dahlke, Rüdiger, Neumays, Dorothea (együttműk.) (2007): *Holisztikus táplálkozás. Jól egyen, hogy jól legyen!* Bioenergetic Kiadó: Budapest
- [20] Dahlke, Ruediger, Neumays, Dorothea (Mitarb.) (2006). *Richtig essen. Der ganzheitliche Weg zu gesunder Ernährung.* München: Knaur Verlag.
- [21] Dethlefsen, Thorwald (2009). *A sors mint esély. Eredendő tudás a teljességről. Bevezetés az ezoterikus pszichológiába.* Budapest: Mérték Kiadó.
- [22] Dethlefsen, Thorwald (1984). *Schicksal als Chance. Das Urwissen zur Vollkommenheit des Menschen.* München: Wilhelm Goldmann Verlag

Internetes források

- [23] <http://de.wikipedia.org>
- [24] <http://hu.wikipedia.org>
- [25] www.dahlke.at
- [26] www.duden.de
- [27] www.forum-lebensschule.eu
- [28] www.idegen-szavak.hu
- [29] www.lebenswandelschule.com
- [30] www.nyelvmuveles.hu
- [31] www.szotar.net
- [32] www.topszotar.hu